

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lastensuojelun Keskusliiton vastaukset ministeriön kysymyksiin: Vaikuttavien palvelujen ja menetelmien kansallisen valinnan periaatteista säättäminen

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää sosiaali- ja terveysministeriötä mahdollisuudesta vastata sidosryhmien kyselyyn sosiaali- ja terveydenhuollon palveluvalikoiman periaatteita koskeviin lähtökohtiin osana [Kansallista palvelureformia](#).

Lastensuojelun Keskusliitto on vastannut seuraavasti esitettyihin kysymyksiin

Ihmisarvo- ja päätöksenteko

Mitä mieltä olette ihmisarvon kunnioittamisesta palveluvalikoiman periaatteena? Mitä periaatteen kuvauksesta puuttuu tai tulisi poistaa?

Erittäin tärkeä periaate, joka on pidettävä palveluvalikoiman lähtökohtana. Periaate on huomioitava erityisesti kaikenlaisten ja -ikäisten lasten ja lasten oikeuksien näkökulmasta. Periaatteen on toteuduttava täysin perustuslain yhdenvertaisuutta koskevan 6 §:n ja yhdenvertaisuuslain hengessä.

Sosiaalihuollossa on erityisesti huomioitava ”kohtuuttomuuden periaate”, koska asiakkaiden elämäntilanteet voivat olla erittäin haastavia ja moninaisia. Päätöksenteon haasteellisuus suhteessa tähän on myös tunnistettava.

Mitkä tekijät tukevat ihmisarvon kunnioittamisen periaatteen toteutumista palveluvalikoimassa nykytilassa? Mitä haasteita tai kehittämistarpeita näette tämän periaatteen toteutumiselle nykytilassa?

Kansallinen lainsäädäntö (perustuslaki) ja kansainväliset sopimukset (YK:n lapsen oikeuksien sopimus) tukevat ja velvoittavat ihmisarvon kunnioittamista nykytilassa.

Haasteena sille kuitenkin ovat esimerkiksi lasten näkökulmasta aikuisten tiedon ja kokemusten kuuleminen ensisijaisena lasten kokemustiedon yli. Lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille tulee myös tarjota täydennyskoulutusta lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteista. Lapsille ja nuorille tulee taata täysivaltainen mahdollisuus **kokemustiedon sanoittamiseen** osana palveluvalikoimaa.

Mitä vaikutuksia ihmisarvon kunnioittamisen periaatteella on tai voisi tulevaisuudessa olla toimialanne, organisaationne tai muuten edustamanne tahon näkökulmasta?

Jos ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta ei kunnioiteta tai sitä horjutetaan, haastaa se koko yhteiskuntajärjestelmän voimassaoloa ja lasten ja nuorten oikeuden olemassaoloon yhdenvertaisina kansalaisina.

Mitä mieltä olette palveluvalikoimasta päättämisen periaatteista? Mitä periaatteista puuttuu tai tulisi poistaa?

Sosiaalihuollon palveluvalikoimasta keskustelu on vasta aloitettu. Tämä tarkoittaa, että läpileikkaava ja avoin monialainen keskustelu tulee ensisijaisesti käydä siitä, mitä tarkoitetaan yleisesti hyväksytyillä periaatteilla. Päätöksenteko tulee ehdottomasti olla läpinäkyvää, avointa sekä tutkimuksellisesti, käytännöntiedon (ammattilaisten tieto) ja asiakkaiden kokemustietoon pohjautuvaa. Palveluvalikoiman periaatteissa tulee olla myös tarvittavaa väljyyttä, joka mahdollistaa erityisesti sosiaalihuollon yksilölliset valinnat ja pitää palveluvalikon joustavana ja monipuolisena.

Osallisuus on mahdollistettava kaikenikäisille, erityisesti huomioiden lapset ja nuoret, myös vauvat ja taaperot, esim. [Huoneentaulu - Pienten lasten turvallinen osallisuus](#), ja erityisryhmiin kuuluvat, kuten vammaiset, lapset ja nuoret. Pohdittava lisäksi vielä, millä mekanismeilla eli miten periaatteet todellisuudessa toteutuvat esim. osallisuus, kokemuksellisuuden kuuleminen? Eli miten osallisuutta ja kokemuksellisuutta konkreettisesti toteutetaan.

Myös kohta "asiakkaan tai potilaan hoitoa tai palvelua koskevat valinnat perustellaan riittävällä tavalla" on pohdittava huolellisesti jatkovalmistelussa. Kuka määrittelee ja miten, mikä on riittävää? Miten tässä huomioidaan lapsen tiedonsaanti ja lapsen kehittyvät valmiudet käsitellä tietoa?

On huomioitava myös, ettei sosiaalihuollon palveluvalikoimaa pidä rakentaa taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi, vaan aidosti työkaluksi sosiaalihuollon (ja terveydenhuollon) ammattilaisille ja yhdenvertaisen palvelutason varmistamiseksi maantieteellisesti. Palveluvalikoiman periaatteiden toteuttamiselle tulee taata pysyvät ja vahvat resurssit, jota eivät vaihtuvat hallituskaudet horjuta.

Mitkä tekijät tukevat periaatteiden toteutumista palveluvalikoimaa koskevassa päätöksenteossa nykytilassa? Mitä haasteita tai kehittämistarpeita näette näiden periaatteiden toteutumiselle nykytilassa?

Esiin nousevia huolia ja pohdittavia kysymyksiä:

- Miten taataan sosiaalihuollon palveluvalikoiman monipuolisuus ja yksilöllisyys lasten ja perheiden näkökulmasta?
- Miten palveluvalikoiman toteutumisessa ja arvioinnissa kuuluu lasten ja nuoren ja heidän perheidensä eli palvelun käyttäjien kokemusääni?

- Miten varmistetaan, että kaikki lapset ja nuoret kaikkialla Suomessa saavat tasavertaisesti tarvitsemiaan palveluita?
- Miten taataan tietojen siirtyminen sosiaalihuollon järjestelmätasolla? Nykyhetken sosiaalihuollon asiakastietojärjestelmät haastavat erityisesti asiakastasoista päätöksentekoa. Näkemyksemme mukaan tulisi valita ja kehittää kansallinen asiakastietojärjestelmä, jotta esim. asiakkaan muuttaessa paikkakunnalta toiselle voitaisiin taata tiedon siirtyminen ja asiakasturvallisuuden varmistaminen. Lisäksi näemme tärkeänä myös Kanta-palveluiden kehittämisen sosiaalihuollon näkökulmasta.
- Voiko hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne kaventaa palveluvalikkoa ja siten johtaa alueelliseen eriarvoisuuteen? Jos tällainen riski on olemassa, miten tämä estetään?
- Millainen vastuu palveluvalikoiman toteuttamisesta sysätään yksittäisille sosiaalityöntekijöille, lääkäreille yms. sote-ammattilaisille? Jos ammattilainen puoltaa laajempaa palvelua tai hoitoa kuin palveluvalikoimassa on määritelty, niin kuka ratkaisee tällaiset tilanteet? Esimerkkinä lastensuojelun päätöksenteon haastavista tilanteista tällä hetkellä hyvinvointialueilla ovat ns. asiakasohjausryhmät, jotka tekevät päätöksen lapselle tarjottavista palveluista, vaikka lastensuojelulaissa vastuu on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä ja jo nyt on nähtävissä tilanteita, joissa ristiriitatilanteita syntyy virkavastuullisen sosiaalityöntekijän ja hyvinvointialueiden asiakasohjausryhmien välillä.
- Millainen on asiakkaan tai potilaan valitusoikeus ja oikeusturvakeinot, lasten ja nuorten erityinen asema huomioiden? On huomioitava, että lapsi tarvitsee lähes aina aikuisen apua oikeussuojakeinojensa käyttämiseen.

Mitä vaikutuksia palveluvalikoimasta päättämisen periaatteilla on tai voisi tulevaisuudessa olla toimialanne tai organisaationne näkökulmasta?

Palveluvalikoima voi vahvistaa lasten ja nuorten tasavertaista kohtelua, mutta pahimmillaan se voi myös kaventaa ja rajoittaa lasten ja nuorten ja heidän perheidensä saamia palveluita, mikäli valikosta tulee liian rajaava.

Pohdittava myös, miten palveluvalikoimaa kehitetään, kun siitä saadaan kokemusta ja tutkimustietoa. Näin laajan asian valmistelussa on harkittava parlamentaarista valmistelua, jotta jokaisella eduskuntapuolueella on aito mahdollisuus vaikuttaa palveluvalikoimaan. Näin myöskään palveluvalikoimaa koskevista ratkaisuista ei tule hallituskausien mukaan poukkoilevia.

Sosiaalihuolto

Mitä mieltä olette tarveperiaatteesta sosiaalihuollon palveluvalikoiman periaatteena? Mitä periaatteen kuvauksesta puuttuu tai tulisi poistaa?

Sosiaalihuollossa tarveperiaatteen huomioiminen ja arviointi eivät ole yksinkertaista. Sosiaalityössä tarvitaan luokitteluja, mutta eettisesti kestävä sosiaalityö on herkkää ihmisten erityisyydelle, jolloin pitää nähdä myös kategorioiden taakse (Anneli Pohjola, 2012). Mikäli panostetaan vain enemmän suureen tarpeeseen vastaamiseen, käännetään katse pois ennaltaehkäisevästä tarpeesta ja palveluista, joihin lähtökohtaisesti sosiaalihuollon ja lastensuojelun tulisi panostaa. On panostettava ennakoivaan ja ehkäisevään tukeen, sekä palveluvalikoimassa että resursseissa.

Yksilötasolla olevat tarpeen asteen arvioinnin näkökulmat ovat perusteltuja. Lisäksi siinä on tärkeä painottaa myös yksilöllisiä käyttäytymisen taustalla olevia kysymyksiä, kuten miksi asiakas käyttäytyy tietyllä tavalla ja minkälaisia ovat palvelut, jotka parhaiten vastaavat kyseisen henkilön syihin toimia tietyllä tavalla. Erilaiset riippuvuudet, kuten esimerkiksi päihderiippuvuus, ei saa olla esteenä palvelun tai hoidon saamiselle.

Sosiaalipalveluissa tulee painottaa ja löytyä herkkyys myös asiakkaiden (lasten ja nuorten) oman elämäntilanteen ja kokemuksellisuuden merkitykselle tarveperiaatetta arvioitaessa. Samat vaikuttaviksi todetut palvelut tulee tarjota kaikille lapsille ja perheille. Sosiaalipalvelujen ja lastensuojelun osalta tulee huomioida, että palvelujen yksilöllistä vaikuttavuutta ei aina voida ennakkoon tietää. Tässä tilanteessa tulee panostaa työskentelyn suunnitteluun ja seurantaan.

On huomioitava jo tehty tutkimus sosiaalihuollosta ja lastensuojelusta liittyen esimerkiksi palveluihin, kuten [tukiperhe- ja tukihenkilötoiminta](#), [perhetyö](#) ja [lapsiperheiden vahvat rahataidot -interventio](#). Lisäksi interventiotutkimus vie aikaa ja sille on sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa taattava tarvittava resurssointi. Lasten ja perheiden palvelujen tarveperiaatetta tarkasteltaessa tulee myös huomioida YK:n Lapsen oikeuksien komitean Suomelle vuonna 2023 antamat päätelmät ja suositukset. Lapsen etu on huomioitava myös väestötason tarpeen asteen arvioinnissa, jotta voidaan ymmärtää, millaisia vaikutuksia päätöksellä on erilaisille lapsiryhmille sekä erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville, kuten esimerkiksi vammaisille lapsille, maahanmuuttajataustaisille tai seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluville.

**Mitkä tekijät tukevat tarveperiaatteen toteutumista sosiaalihuollon palveluvalikoimassa nykytilassa?
Mitä haasteita tai kehittämistarpeita näette tämän periaatteen toteutumiselle nykytilassa?**

Hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne haastaa tarveperiaatetta. Esim. vaikka tutkimuksista tiedetään, että vaikuttavan tukiperhe- ja tukihenkilösuhteen tulee kestää yli vuoden, taloudellisista syistä palvelua tarjotaan lapselle ja perheelle vain muutamaksi kuukaudeksi, joka tekee palvelusta lähtökohtaisesti vähemmän vaikuttavaa.

Sosiaalihuollon työntekijöiden vaihtuvuus haastaa tarveperiaatteen tai muiden sovittujen periaatteiden juurtumista.

Mitä vaikutuksia tarveperiaatteella on tai voisi tulevaisuudessa olla toimialanne tai organisaationne näkökulmasta?

Periaatteissa tulee huomioida ja tunnistaa se, että myös järjestösektori keskittyy vahvasti lasten, nuorten ja perheiden auttamiseen sosiaalihuollossa. Palveluvalikoiman periaatteet on säädettävä niin, että myös jatkossa kolmas sektori voi tukea lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia kuntien ja hyvinvointialueiden kumppanina.

Lisäksi huomiota on kiinnitettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen (hyte-työhön), joka on hyvinvointialueiden ja kuntien yhteinen tehtävä. Palveluvalikoiman periaatteissa on tunnistettava ennakoivan ja ehkäisevän tuen arvo.

Mitä mieltä olette kustannusvaikuttavuudesta sosiaalihuollon palveluvalikoiman periaatteena? Mitä periaatteen kuvauksesta puuttuu tai tulisi poistaa?

Sosiaalihuollossa ja lastensuojelussa perheiden haasteet ovat moninaisia ja vaikuttavuuden arviointi myös kustannusten näkökulmasta on haastavaa. Palveluvalikoiman periaatteiden pohjana ei saa olla kustannustehokkuus, vaan asiakkaiden yksilöllisten ja tarpeenmukaisten palveluiden saamisen turvaaminen. Tuloksellisuuden vaatimuksista huolimatta sosiaalityön eettiset periaatteet edellyttävät ihmisten elämäntilanteiden ja ongelmien aitoa kohtaamista ja jokaisella sosiaalityön asiakkaalla on oikeus parhaaseen mahdolliseen tukeen ja apuun (Anneli Pohjola, 2012).

Ennaltaehkäisevien palveluiden ensisijaisuudesta on näyttöä kustannusvaikuttavuuden näkökulmasta ([Miten lasten suojelun kustannukset kertyvät II](#)). Palveluvalikoiman periaatteita tulee lähteä muodostamaan niiden palveluiden osalta, joista on jo tutkittua ja koottua tietoa painottuen ennaltaehkäiseviin palveluihin.

Sosiaalihuollossa tulee panostaa asiakkaiden kanssa tehtävään tavoitteiden asetteluun, jolla voidaan tarkastella mahdollisten vaikutusten toteutumista ja todentaa myöhemmin kustannusvaikuttavuutta.

Lisäksi on huomioitava, että sosiaalihuollossa vaihtoehtokustannusten laskeminen voi olla haastavaa. Asiakkaiden tilanteet ovat aina yksilöllisiä, joten luotettavien vaihtoehtokustannusten arvioiminen voi osoittautua mahdottomaksi tai vähintään erittäin haastavaksi tehtäväksi. Palveluvalikoiman periaatteiden on aina pohjauduttava tutkittuun tietoon, joten on pohdittava, onko vaihtoehtokustannusten laskeminen realistinen tavoite sosiaalihuollossa.

Mitkä tekijät tukevat kustannusvaikuttavuuden periaatteen toteutumista sosiaalihuollon palveluvalikoimassa nykytilassa? Mitä haasteita tai kehittämistarpeita näette tämän periaatteen toteutumiselle nykytilassa?

Lasten ja perheiden palvelupolut tulee muodostaa niin, että siinä huomioidaan sosiaalipalvelujen lisäksi sivistystoimen palvelut ja terveydenhuolto. Lapsikohtaisen palvelujärjestelmän laatiminen vaatii kokonaisuuden johtamista ja palvelut kokoavaa budjetointia. Hyvinvointialueilla on tehty lapsikohtaisen budjetoinnin kokeiluja, joita on syytä seurata ja ottaa oppia. Haasteena kuitenkin on, että

hyvinvointialueilla ja kunnilla on omat budjettinsa. Ovatko ennaltaehkäisyyn panostamisen kannustimet (myös taloutensa kanssa painivissa) kunnissa riittävät?

Perustason ja ennaltaehkäisevien palveluiden ylläpitäminen tarvitsee alkuinvestoinnin ja päätöksen painopisteen siirtämisestä. Kustannussäästöt realisoituvat vasta myöhemmin. Joudutaan siis elämään hetki tilanteessa, jossa rahoitusta vaativat enemmän sekä peruspalvelut että erityistason palvelut ennen kuin toimivien peruspalveluiden hyödyt alkavat näkyä erityistason kustannuksissa.

Tietoa kustannusvaikutuksista tarvitaan lisää, tuore selvitys: [Miten lasten suojelun kustannukset kertyvät II](#)

Mitä vaikutuksia kustannusvaikuttavuuden periaatteella on tai voisi tulevaisuudessa olla toimialanne tai organisaationne näkökulmasta?

LSKL tekee mielellään yhteistyötä lapsi- ja perhepalveluiden kustannusvaikutuksia pohdittaessa.

Yleiset kommentit palveluvalikoiman periaatteista säätämisestä

Mitä muuta haluat kommentoida palveluvalikoiman periaatteista säätämiseen liittyen?

Erytisesti haluamme painottaa kysymystä siitä, että miten varmistetaan, että valmistelu pohjautuu YK:n Lapsen oikeuksien sopimukseen? Lapsivaikutusten ennakoarviointi on tehtävä huolellisesti kuin myös seuranta-arviointi, kun lainsäädäntöä aikanaan toimeenpannaan.

Lisäksi on oleellista varmistaa, että asiakaslasten ja -nuorten ääni kuuluu valmistelussa sekä seurannassa ja arvioinnissa. Lapsilla ja nuorilla on aina oikeus osallisuuteen ja vaikuttavuustieto koostuu myös kokemustiedosta.

Sosiaalipalveluiden vaikuttavuutta ei voida arvioida samalla tavalla kuin terveydenhuollon palveluiden vaikuttavuutta. Palveluvalikoiman kehittämisessä on tärkeää huomioida lasten ja perheiden moninaisuus sekä yksilöllinen tarve palveluihin.

Lisäksi valmistelussa on huomioitava monituottajamallin logiikka, jossa sote-järjestöjen näkökulma tulee huomioiduksi niin palveluiden tuottajana kuin kehittäjänä. Järjestöjen erityisosaamista tulee hyödyntää.

Lastensuojelun Keskusliitto painottaa myös hyvinvointivaltionäkökulman säilyttämistä tarkoittaen sitä, että hyvinvointivaltiossa julkinen valta huolehtii kansalaistensa hyvinvoinnista tarjoten näille erityyppisiä palveluita ja etuuksia julkisin varoin esimerkiksi sosiaaliturvasta ja terveydenhuollosta. Hyvinvointivaltion tulevaisuutta pohdittaessa haluamme korostaa erityisesti juuri universaaliusperiaatetta.

Palveluvalikoiman periaate-ehdotukset. Tässä voit myös ehdottaa periaateaihioiden lisäksi muita mahdollisia periaatteita palveluvalikoimasta päättämisen perustaksi.

Palveluvalikoiman periaatteiden säätämisessä on huomioitava YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen lapsen edun ensisijaisuus. Lapset ja nuoret ovat haavoittuvassa asemassa jo ikänsä takia. Heillä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia vaikuttaa omiin palveluihin ja hoitoihin kuin aikuisilla. Etenkin pienten lasten kohdalla näkyy se, etteivät he vielä osaa sanoittaa tarpeitaan. On tärkeää, että palveluvalikoimassa tunnustetaan lapsen iästä johtuva haavoittuvuus ja näin turvataan monipuoliset ja yksilölliset palvelut sekä hoitopolut jokaiselle lapselle ja nuorelle Suomessa.

Lisäksi lapsen oikeuksien sopimuksesta on huomioitava erityisesti sopimuksen 20. artikla: "Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen."